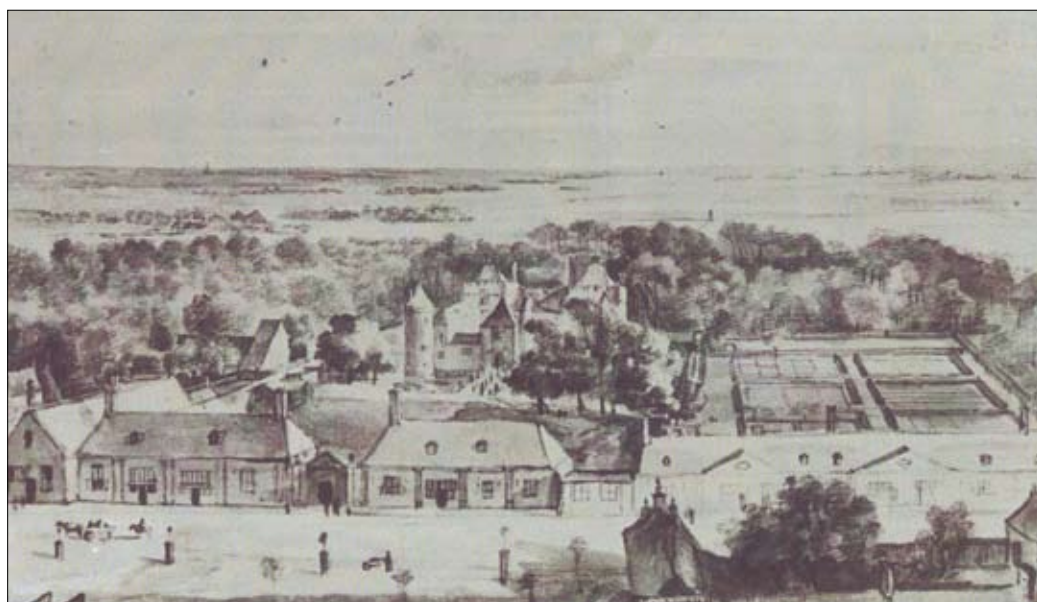

Inventariserend veldonderzoek in de
vorm van proefsleuven, Markt 18,
gemeente Schagen

HOLLANDIA reeks 261

COLOFON

Hollandia reeks nr.	261
Titel:	Inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, Markt 18, gemeente Schagen
In opdracht van:	Gemeente Schagen
Contactpersoon opdrachtgever:	dhr. E. Groot Antink
Centrumcoördinaten:	115.220 / 533.380
Onderzoeksmeldingsnr. (CIS-code)	34844
Auteurs	A. Médard & J.P.L. Vaars
Uitvoering:	A. Médard, E.J. van Rooijen, J.P.L. Vaars
Wetenschappelijke leiding:	J.P.L. Vaars
Illustraties:	A. Médard & J.P.L. Vaars
Definitieve versie:	juni 2009
Oplage:	7
ISSN:	1572-3151

© HOLLANDIA, ZAANDIJK 2009

HOLLANDIA archeologen

Tuinstraat 27A
1544 RS Zaandijk
☎ 075 - 622 49 57
✉ info@hollandia-archeologie.nl

Afbeelding voorpagina: Slot Schagen, door R. Roghman, 1646 / 1647

INHOUD

1. Inleiding	4
2. Geologie en bewoningsgeschiedenis	5
3. Archeologische verwachting en vraagstelling	6
4. Methoden en technieken	7
5. Resultaten	7
5.1 Stratigrafie	7
5.2 Sporen	8
5.3 Vondsten	9
6. Beantwoording vraagstellingen	9
7. Waardering	12
8. Samenvatting en advies	14
9. Literatuur	15

Bijlage 1: Oostprofiel

Bijlage 2: Vlak 1 en 2

Bijlage 3: Vlak 3

Bijlage 4: De werkput op de GBKN

Bijlage 5: Vondstenlijst

Bijlage 6: Sporenlijst

Bijlage 7: Stappenplan archeologie

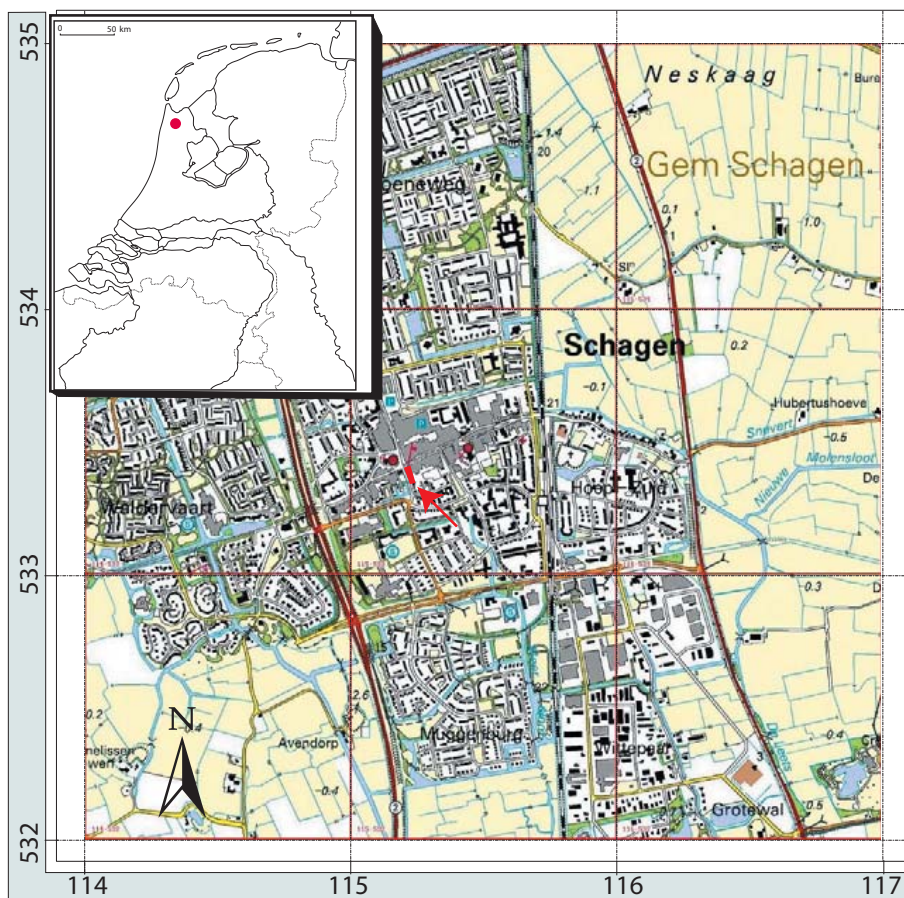
Bijlage 8: Harrismatrix stratigrafie Markt 18

1. Inleiding

In mei 2009 is door medewerkers van Hollandia Archeologen een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd door middel van een proefsleuf van 8 bij 2 meter ter plaatse van het plangebied Markt 18 te Schagen (afbeelding 1 en 2).

De aanleiding tot het onderhavige onderzoek werd gevormd door de voorgenomen bouwwerkzaamheden en bodemingrepen, waarbij de ontgraving zal gaan tot een diepte van maximaal 7,25 m onder het huidige maaiveld. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen hebben geleid tot het vermoeden dat zich in de bodem van het betreffende terrein archeologische waarden bevinden, die door de geplande bouwwerkzaamheden vernietigd zullen worden. De nederzettingsgeschiedenis van Schagen en van deze locatie in het bijzonder biedt zeer interessante aanknopingspunten voor archeologisch onderzoek. Het plangebied ligt in de historische kern van Schagen, een gebied met een hoge archeologische waarde, waar bewoningssporen uit de ijzertijd / Romeinse tijd, late middeleeuwen en nieuwe tijd kunnen worden verwacht. Bijzonder is de zeer korte afstand tot het laatmiddeleeuwse slot Schagen. In het onderstaande volgt een verslag van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Dit rapport gaat uit van de gestelde onderzoekseisen en -vragen in het programma van eisen. De onderzoeksdocumentatie wordt na afronding van het onderzoek aangeleverd aan het archeologisch depot van de Provincie Noord-Holland; Veerdijk 32, 1531MS, Wormer.

De werkzaamheden zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1.

Afbeelding 1: De ligging van het onderzoeksgebied (in rood) op de topografische kaart en binnen Nederland.

Afbeelding 2: De onderzoekslocatie. Foto richting zuidoosten.

2. Geologie en bewoningsgeschiedenis

(naar Teekens, 2009)

Tijdens de verschillende ijstijden in het pleistoceen lag de zeespiegel minstens 120 meter lager dan tegenwoordig. Het zeewater was toen namelijk opgeslagen in grote ijskappen in Canada en Noord-Scandinavië. Het noordzeebekken lag grotendeels droog en er was sprake van een toendra-achtige vlakte, waar ook het onderzoeksgebied in Schagen onderdeel van uitmaakte. Door de relatief snelle temperatuurstijging aan het einde van het pleistoceen (circa 11.000 tot 9.000 voor Chr.) smolten de ijskappen en steeg het niveau van de zeespiegel sterk. De afnemende druk van de smeltende ijskappen leidde tot een stijging van de bodem in Scandinavië. Om het zogenaamde isostatische evenwicht in de aardkorst te compenseren, daalde hierdoor de bodem in Nederland. In het Nederlandse kustgebied vond dan ook een relatief grote zeespiegelstijging plaats. Vooral in het atlanticum (7.000 tot 3.900 voor Chr.) werd door een blijvende stijging van de zeespiegel een dik pakket afzettingen gevormd. Voor de kust van Noord-Holland lag echter, door de relatief hoge ligging van het pleistocene zand, een gesloten duinenboog die ter hoogte van Alkmaar begon en doorliep tot en met Vlieland. Hierdoor heeft het onderzoeksgebied vooral te maken gehad met het getijdengebied dat zich ten zuiden van Alkmaar vormde. Dit getijdenbekken verplaatste zich door de stijging van de zeespiegel steeds verder landinwaarts. Langs de randen van dit getijdenbekken bevond zich een moerassige zone waar zich laagveen vormde (basisveen).

Pas vanaf ongeveer 3900 voor Chr. steeg de zeespiegel minder snel en werd de getijdengeul ten zuiden van Schagen langzaam opgevuld met zand en klei, zogenaamd klastisch materiaal. In de lagune achter de kustlijn was opnieuw sprake van veengroei (hollandveen) in de voormalige getijdenbekkens. Omdat de kustlijn nog niet geheel gesloten was (de zeegaten van Bergen en van Alkmaar waren nog open) en de zeespiegel nog wel steeg, heeft de zee de laagveenmoerassen van tijd tot tijd weggeslagen. Hierdoor kon het achterliggende gebied ontwateren, daalde het oppervlak en werd het laagveen door de zee overstromd. Tijdens deze overstromingen werden klei en slib afgezet. Deze afzettingen zorgden voor ophoging van het gebied waardoor de zee weer minder invloed kreeg en het veenmoeras zich opnieuw kon ontwikkelen. Door deze afwisseling ontstond een gelaagd pakket van veen en klei- en zandafzettingen doorsneden met getijdengulen. Van deze geulen zijn twee hoofdtakken in Noord-Holland te onderscheiden. Eén van de zijtakken heeft in de richting van Schagen gelegen. Op de geomorfologische kaart is ten

zuidoosten van het onderzoeksgebied een dergelijke kreekrug aanwezig. Het is mogelijk dat deze kreekrug doorloopt en zich ook in het plangebied bevindt. In ongeveer 1.600 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen zich en had de zee geen invloed meer op het achterliggende gebied van geulen, kwelders en laagveen. Hierdoor werd bewoning mogelijk op de hoger gelegen kreekruigen. Er vonden geen grote inbraken meer plaats en de veenmoerassen veranderden in hoogveenkussens die boven het grondwatervniveau lagen. Bewoningssporen uit de vroege en vooral midden en late bronstijd laten zien dat de mogelijkheden van het diverse leefmilieu aantrekkelijk waren voor de toenmalige bewoners. Na de bronstijd was bewoning in het West-Friese land door verhoging van de grondwaterstand en toenemende vernatting niet meer mogelijk. Voor Schagen geldt echter dat er bewijzen zijn dat hier in de ijzertijd wel bewoning heeft plaatsgevonden. De afwatering in dit gebied was beter geregeld door het riviertje de Reke, waardoor van minder wateroverlast sprake is geweest dan in het meer oostelijk gelegen gebied. Ook uit de Romeinse tijd zijn in Schagen bewoningssporen aangetroffen. Er zijn aanwijzingen dat de inheemse bevolking handelscontacten had met de Romeinen. In de eerste eeuwen na het begin van de jaartelling was het gehele gebied bedekt met veen. In de late middeleeuwen ontstonden echter weer zeegaten (Marsdiep, Heersdiep en de Zijpe) waardoor de invloed van de zee op het gebied weer toenam en aan de veengroei een einde kwam. Er werden zavel en kleiën afgezet die behoren tot de Rekere afzettingen (lokaal ook wel *pikkelei* genoemd). De afzetting van deze klei werd versterkt door de daling van de bodem vanwege de ontwatering van het gebied voor de veenontginning. De naam Schagen duikt voor het eerst op in historische bronnen uit 989 na Chr. Vanaf ca. 1250 na Chr. wordt het dorp beschermd tegen wateroverlast door de sluiting van de West-Friese omringdijk. Van belang voor het huidige onderzoek is het Slot van Schagen (voorpagina en afbeelding 3), direct schuin tegenover het onderzoeksgebied en de eveneens nabij gelegen 15^e-eeuwse kerk aan de Markt.

3. Archeologische verwachting en vraagstelling

Naar aanleiding van het vooronderzoek (Teekens 2009) is een verwachtingsmodel opgesteld. Er worden bewoningsresten uit de ijzertijd / inheems-Romeinse tijd verwacht, alsmede resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. De resten uit de late middeleeuwen kunnen onder andere bestaan uit bijgebouwen of een gracht van Slot Schagen. Ook kunnen structuren van bebouwing aan de Markt worden verwacht.

In het ten behoeve van het onderzoek opgestelde programma van eisen (PvE, Warnink, 2009) zijn in het licht van het bovenstaande de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

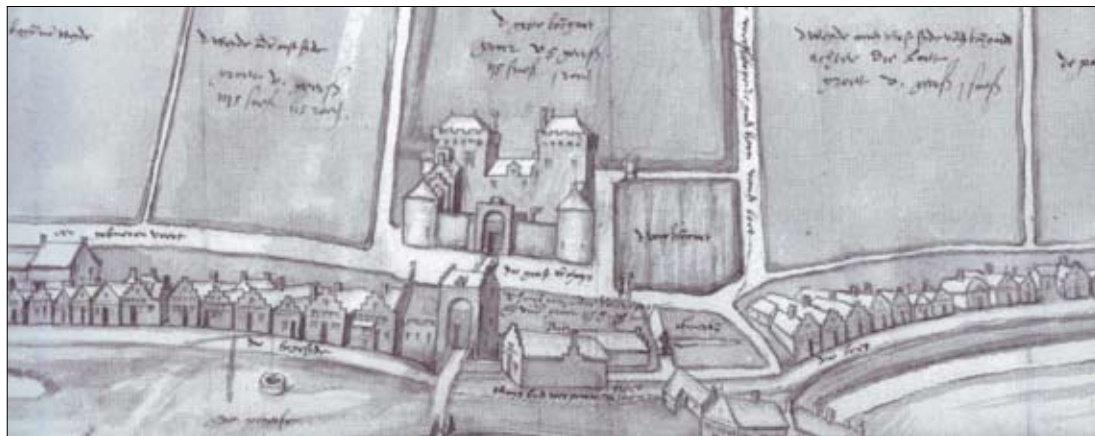
Algemene vragen:

- Zijn in het plangebied archeologische waarden aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting?
- Zijn er aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingsterreinen?
- Zijn er in het plangebied resten van de gracht van Slot Schagen aanwezig?
- Zijn er nog structuren behorend tot het Slot Schagen aanwezig?
- Zijn er nog structuren behorend tot de huizen aan de Markt aanwezig?
- Zijn er in het plangebied ophogingslagen aanwezig?
- In welke mate is het plangebied verstoord?
- Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?
- Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische waarden te worden omgegaan?

Specifieke vragen indien vindplaatsen of archeologische resten worden aangetroffen:

- Wat is de horizontale begrenzing, de ligging en de omvang van de vindplaats of de archeologische resten?

- Wat is de diepteligging, de dikte en de stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de archeologische indicatoren zijn aangetroffen?
- Wat is de aard, datering en conserveringstoestand van de archeologische laag?
- Zijn in het onderzoeksgebied archeologische grondsporen aanwezig?
- Wat is de aard, datering en conserveringstoestand van deze grondsporen?
- Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand.
- Is sprake van een behoudenswaardige vindplaats?

Afbeelding 3: Oude landmeterskaart met Slot Schagen en bebouwing (uit Diederik & Timmer, 2002)

4. Methodes en technieken

Bij aankomst op de locatie bleek het terrein door bestrating, bomen en leidingen beduidend kleiner dan in het PvE was aangegeven. Bovendien was het terrein niet voor de graafmachine toegankelijk in verband met de aanwezigheid van bomen en een bakstenen ommuring. De heer K. Smit van de gemeente Schagen (vervanger van de heer H. Warta ten tijde van het onderzoek) heeft enkele bomen laten omzagen aan de zuidkant van het terrein zodat de graafmachine het terrein kon betreden. Daarnaast was er gezien de aanwezige bossages te weinig bewegingsruimte voor de kraan en te weinig ruimte om de stort kwijt te kunnen. Er is daarom afgeweken van het oorspronkelijke puttenplan uit het PvE waarin twee sleuven werden voorgesteld van respectievelijk 10 x 4 m (oost-west) en 7 x 2 m (noord-zuid). Er werd besloten om binnen de beperkte ruimte een zo lang mogelijke noord-zuid geörienteerde sleuf te graven. Deze heeft een lengte van 8 m bij een breedte van 2 m. Op deze manier kon het proefsleuvenonderzoek alsnog op dezelfde dag worden uitgevoerd zonder vertraging op te lopen en kon genoeg informatie worden verzameld om de onderzoeksvragen uit het PvE te beantwoorden en de archeologische resten te waarderen.

5. Resultaten

5.1 Stratigrafie

Van de aangelegde sleuf is het oostprofiel gedocumenteerd (bijlage 1). De aangetroffen bodemopbouw ziet er in principe als volgt uit: Onder de 30 cm dikke bouwvoor bevindt zich een ca. 100 cm dik ophogingspakket van bruinigrijze zandige klei met mortel en puin (spoor 1). Vondstmateriaal uit deze laag dateert tussen de 17^e en 18^e eeuw. De onderste 20 tot 40 cm van dit pakket is verstoord door een rioolbuis. In het noordelijke deel van de sleuf bevindt zich onder deze ophoging een gevlechte licht bruinigrijze matig zandige kleilaag met een dikte van 30 tot 40 cm

Het zou hier een akkerlaag kunnen betreffen. Onder spoor 6 bevindt zich tenslotte een natuurlijke licht bruingrijze licht zandige kleilaag met een dikte van ca. 10 cm. Op het einde van het onderzoek werd onder deze laag nog een kuil uit de Romeinse tijd aangetroffen (spoor 13 niet afgebeeld in bijlage 1) die op een hoger niveau niet zichtbaar was. Spoor 14, de natuurlijke klei, lijkt dan ook een afzetting te zijn die over een Romeins niveau is afgezet. Vervolgens is er na enige tijd, maar nog steeds in de Romeinse periode, weer geakkerd (spoor 6). In het zuidelijke deel van de sleuf zijn tenslotte nog twee ophogingslagen uit vermoedelijk de 17^e-18^e eeuw aangetroffen (spoor 16 en 17). De stratigrafie is weergegeven in bijlage 8.

5.2 Sporen

Het eerste vlak is aangelegd op een diepte van ca. 60 tot 70 cm onder maaiveld. In dit vlak werden een ophogingslaag uit de 17^e-18^e eeuw (spoor 1), een puinkuil uit dezelfde periode (spoor 2) en een recente betonnen muur (spoor 3) aangetroffen. Deze laatste is mogelijk een keermuur uit de tweede wereldoorlog.

Het tweede vlak, op een diepte van ca. 110 cm onder maaiveld bevatte een bakstenen muur uit de 17^e-18^e eeuw (spoor 7) en in het midden van de werkput een waterput of beerput (spoor 4) uit dezelfde tijd. Ook werd, zoals al vermeld, een laag uit de Romeinse tijd aangetroffen (spoor 6). Deze enigszins verrommelde laag bevatte minuscule aardewerkfragmenten uit de Romeinse tijd en houtskool. Mogelijk gaat het hier om een akkerlaag.

In het derde vlak, op een diepte van ca. 150 cm onder maaiveld, werden een waterput of beerput uit de 17^e-18^e eeuw (spoor 9, zie afbeelding 4), een uitbraaksleuf van een muurtje (spoor 12) en een kuil (spoor 10) uit dezelfde periode aangetroffen. Ook werd de zijkant van een noord-zuid gerichte sloot aangetroffen (spoor 11), met in het zuidelijke deel van de put een vertakking naar het oosten. Deze sloot dateert, blijkens het vondstmateriaal, rond de 14^e-15^e eeuw en zou dus nog met slot Schagen verband kunnen houden. Het is zelfs niet uitgesloten dat het hier de slotgracht betreft. Langs deze sloot is een rij met een vijftal houten paaltjes gevonden (spoor 8) met een onderlinge afstand van ca. 1 meter. Aangezien een van deze palen in put S4 is geslagen gaat het hier om jongere paaltjes en zijn deze niet aan de middeleeuwse sloot gerelateerd.

Tijdens het schaven werd ca. 10 cm onder het vlak een rechthoekige kuil uit de Romeinse tijd aangetroffen (spoor 13). Omdat er op het onderzoeksterrein geen ruimte meer was voor nog meer stort kon op dit niveau geen laatste vlak worden aangelegd, meer sporen zijn echter wel op dit niveau te verwachten. Dit laatste aangetroffen niveau ligt onder S14, een natuurlijke laag die tussen het niveau van spoor 13 en het niveau van spoor 6 moet zijn ontstaan. Hoe beide niveau's zich tot elkaar en tot deze vermoedelijk natuurlijke laag verhouden moet blijken uit het vervolgonderzoek.

Samengevat betekent dit dat er op de onderzoekslocatie in ieder geval drie maar mogelijk vier vindplaatsen kunnen worden onderscheiden:

- een vindplaats uit de 17^e-18^e eeuw; vermoedelijk gaat het hier om structuren van de achtererven van bebouwing aan de Markt.
- een vindplaats uit de late middeleeuwen (14^e-15^e eeuw); mogelijk gaat het hier om resten die verband houden met Slot Schagen.
- een of twee inheems-Romeinse niveau's (0-400 na Chr.).

Afbeelding 4: Spoor 9, een waterput of beerput uit de 17^e-18^e eeuw.

5.3 Vondsten

Het aantal vondsten is, net als het aantal sporen, relatief hoog gezien de beperkte grootte van de aangelegde proefsleuf. Het vondstmateriaal bestaat uit met name aardewerk en dateert uit drie perioden: de nieuwe tijd (17^e-18^e eeuw), de late middeleeuwen (14^e-15^e eeuw) en de Romeinse tijd.

Het aardewerk uit de 17^e-18^e eeuw bestaat uit fragmenten al dan niet geglazuurd roodbakkend en witbakkend aardewerk, steengoed en kraakporselein. Van de muren, water- of beerputten zijn baksteenmonsters genomen. In de laatmiddeleeuwse sloot (spoor 11) zijn fragmenten kogelpot en roodbakkend aardewerk aangetroffen. In kuil S13 werd inheems-Romeins handgevormd aardewerk aangetroffen. Aardewerk uit vermoedelijk de Romeinse tijd was ook in spoor 6 aanwezig. Het ging hier echter om minuscule, niet nader te determineren fragmenten. Naast het aardewerk is ook dierlijk botmateriaal aangetroffen, in zowel inheems-Romeinse, laat middeleeuwse als 17^e-18^e eeuwse context.

6. Beantwoording vraagstellingen

- 1: *Zijn in het plangebied archeologische waarden aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting?*

Er zijn bij het onderzoek relatief veel sporen en vondsten uit zeker drie en mogelijk vier verschillende niveau's aangetroffen. Het gaat om een niveau uit de 17^e-18^e eeuw, een uit de 14^e-15^e eeuw en een of twee inheems-Romeinse niveau's. Gezien de geplande diepte van het grondverzet ten bate van het nieuwe gemeentehuis (7,25 m onder het maaiveld) zullen alle archeologische overblijfselen verloren gaan.

- 2: *Zijn er aanwijzingen voor (grotere) archeologische nederzettingsterreinen?*

De gevonden sporen uit de 17e-18e eeuw maken deel uit van de historische bewoningskern van

Schagen, wat op zich één groot nederzettingsterrein is. De overblijfselen uit de 14e-15e eeuw zullen gezien de datering en ligging in verband staan met Slot Schagen. Uit de Romeinse tijd (0-400 na Chr.) is een kuil aangetroffen (S13). Het is zeer waarschijnlijk dat dit spoor hoort bij een nederzetting uit deze periode. De aangetroffen inheems-Romeinse akkerlaag (S6) hoort vermoedelijk bij een ander, jonger niveau, aangezien beide sporen door een natuurlijke laag worden gescheiden.

- 3: *Zijn er in het plangebied resten van de gracht van Slot Schagen aanwezig?*

In de aangelegde sleuf is de zijkant van een sloot uit de 14^e-15^e eeuw aangesneden. Qua datering en ligging kan deze prima bij Slot Schagen horen. Echter, in het zuidelijk deel van de sleuf buigt de sloot af richting oosten, wat het minder aannemelijk maakt dat we hier te maken hebben met de slotgracht. Het vervolgonderzoek moet hier meer duidelijkheid over verschaffen.

- 4: *Zijn er nog structuren behorend tot het Slot Schagen aanwezig?*

Structuren behorend tot het Slot Schagen zijn niet aangetroffen.

- 5: *Zijn er nog structuren behorend tot de huizen aan de Markt aanwezig?*

Er zijn twee water- of beerputten, een muur en (puin)kuilen uit de 17e-18e eeuw aangetroffen. Deze horen vermoedelijk tot de achtererven van de huizen aan de Markt.

- 6: *Zijn er in het plangebied ophogingslagen aanwezig?*

Er is één ophogingspakket aanwezig bestaande uit gevlekte bruingrijze licht zandige klei met puin en mortel. Deze ophogingslaag dateert uit de 17e-18e eeuw.

- 7: *In welke mate is het plangebied verstoord?*

De mate van verstoring is ter plekke van de proefsleuf gering te noemen. Afgezien van een rioolbuis en de ingraving daarvan zijn de resten onder de 30 cm dikke bouwvoor goed bewaard gebleven. Onder het huidige gemeentehuis zal de ondergrond naar verwachting dieper zijn verstoord.

- 8: *Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?*

In deze relatief kleine proefsleuf zijn al drie en zelfs mogelijk vier archeologische niveaus aangetroffen, die als behoudenswaardig worden gewaardeerd. Dit betekent dat, wanneer behoud *in situ* niet mogelijk is, vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht. Het gehele terrein waar de graafwerkzaamheden zullen plaatsvinden dient tot de te bereiken ontgravingsdiepte (7,25 m onder het maaiveld) vlakdekkend te worden opgegraven door een daartoe bevoegd bedrijf.

- 9: *Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische waarden te worden omgegaan?*

Er dienen geen graafwerkzaamheden plaats te vinden zonder archeologisch vervolgonderzoek vooraf.

Specifieke vragen indien vindplaatsen of archeologische resten worden aangetroffen:

- 10: *Wat is de horizontale begrenzing, de ligging en de omvang van de vindplaats of de archeologische resten?*

Zie vraag 2. Van de drie (of mogelijk zelfs vier) archeologische vindplaatsen is geen horizontale begrenzing bereikt. Hierover en over de omvang van de vindplaatsen zal met het vervolgonderzoek meer duidelijkheid komen. Het is zeer waarschijnlijk dat de vindplaatsen zich uitstrekken over het gehele plangebied.

- 11: *Wat is de diepteligging, de dikte en de stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de archeologische indicatoren zijn aangetroffen?*

De bovenkant van de 17^e-18^e eeuwse ophogingslaag is aangetroffen vanaf +0,1 m NAP. Deze laag reikt tot een diepte van -0,7 m tot maximaal -1,1 m NAP. De bovenkant van de archeologische sporen uit deze periode bevindt zich tussen ca. -0,5 m en -0,9 m NAP.

Het restant van de laatmiddeleeuwse sloot bevindt zich vanaf een diepte van ca. -1,2 m NAP.

De mogelijke akkerlaag uit de inheems-Romeinse tijd is aangetroffen vanaf tussen ca. -0,7 m en -0,9 m NAP en reikt tot tussen ca. -1,1 m en -1,2 m NAP. Onder deze laag bevindt zich een ca. 0,1 m dikke natuurlijke laag, met daaronder, vanaf -1,3 m NAP een tweede inheems-Romeins niveau.

- 12: *Wat is de aard, datering en conserveringstoestand van de archeologische laag?*

Er zijn tijdens dit onderzoek goed bewaarde archeologische resten uit drie perioden aangetroffen: de nieuwe tijd (17^e-18^e eeuw), de late middeleeuwen (14^e-15^e eeuw) en de inheems-Romeinse tijd (0-400 na Chr.) met voor deze oudste periode vermoedelijk een onderscheid tussen een vroege en een latere fase. De archeologische sporen uit de nieuwe tijd bestaan uit een ophogingslaag, twee beer- of waterputten, een muur, twee kuilen en een puinkuil. Uit de late middeleeuwen is een sloot aangetroffen. De inheems-Romeinse resten zijn een vermoedelijke akkerlaag en een grote rechthoekige kuil.

- 13: *Zijn in het onderzoeksgebied archeologische grondsporen aanwezig?*

Ja, zie vraag 12.

- 14: *Wat is de aard, datering en conserveringstoestand van deze grondsporen?*

Zie vraag 12.

- 15: *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand.*

Het vondstmateriaal is goed bewaard gebleven en bestaat uit met name aardewerk en in de tweede plaats uit dierlijk botmateriaal. De vondstdichtheid is relatief hoog.

- 16: *Is sprake van een behoudenswaardige vindplaats?*

Ja, de aangetroffen vindplaatsen worden als behoudenswaardig gewaardeerd.

7. Waardering

De bij een onderzoek aangetroffen archeologische resten worden aan de hand van een drietal waarden (beleving, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit) in een aantal stappen gewaardeerd (afbeelding 5 en 6). De waardering wordt uitgedrukt in cijfers (1=laag, 2=middelmatig, 3=hoge waarde). De uitkomst van de waardstelling bepaalt of de vindplaatsen al dan niet behoudenswaardig zijn. Het proces van de waardering is geschied conform de eisen (VS06) gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1).

Beleving:

- schoonheid: Doordat de overblijfselen niet visueel waarneembaar zijn in het landschap, is schoonheid hier niet van toepassing.
- herinneringswaarde: Als de aangetroffen laatmiddeleeuwse sloot verband houdt met Slot Schagen is hier sprake van herinneringswaarde.

Fysieke kwaliteit:

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen gaafheid en conservering. Gaafheid is de mate van niet verstoord zijn en de stabiliteit van de fysieke omgeving. Conservering is de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven.

- gaafheid: Het hoog aantal sporen uit liefst drie periodes, de vrijwel intacte stratigrafie en de geringe mate van verstoring pleiten voor een hoge score.
- conservering: Het aangetroffen anorganisch materiaal (met name aardewerk) verkeert in redelijke (inheems-Romeins materiaal) tot goede staat. Organisch materiaal bestaat hier uit dierlijk bot en bevindt zich in redelijke tot goede staat. De score is hoog.

Inhoudelijke kwaliteit:

- zeldzaamheid: Hierbij wordt gekeken naar het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode, binnen dezelfde archeoregio. In het bureauonderzoek (Teekens, 2009) zijn gegevens verzameld over de bekende archeologische waarden in de directe omgeving van het plangebied. Er is in de directe omgeving een aantal archeologische monumenten (AMK-terreinen) bekend uit de Romeinse tijd, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Bovendien zijn relatief veel waarnemingen bekend voor deze periodes, maar met name voor de late middeleeuwen. De score is gemiddeld.

- informatiewaarde: In de directe omgeving is reeds archeologisch onderzoek gedaan waarbij vergelijkbare vindplaatsen zijn aangetroffen. Het accent ligt echter op de laatmiddeleeuwse periode. In dit opzicht zal vervolgonderzoek op dit terrein de kennis voor de overige perioden vergroten, maar ook de kennis van de laatmiddeleeuwse vindplaats aanvullen, bijvoorbeeld in de vorm van een oostelijke begrenzing voor Slot Schagen. De score hier is hoog.

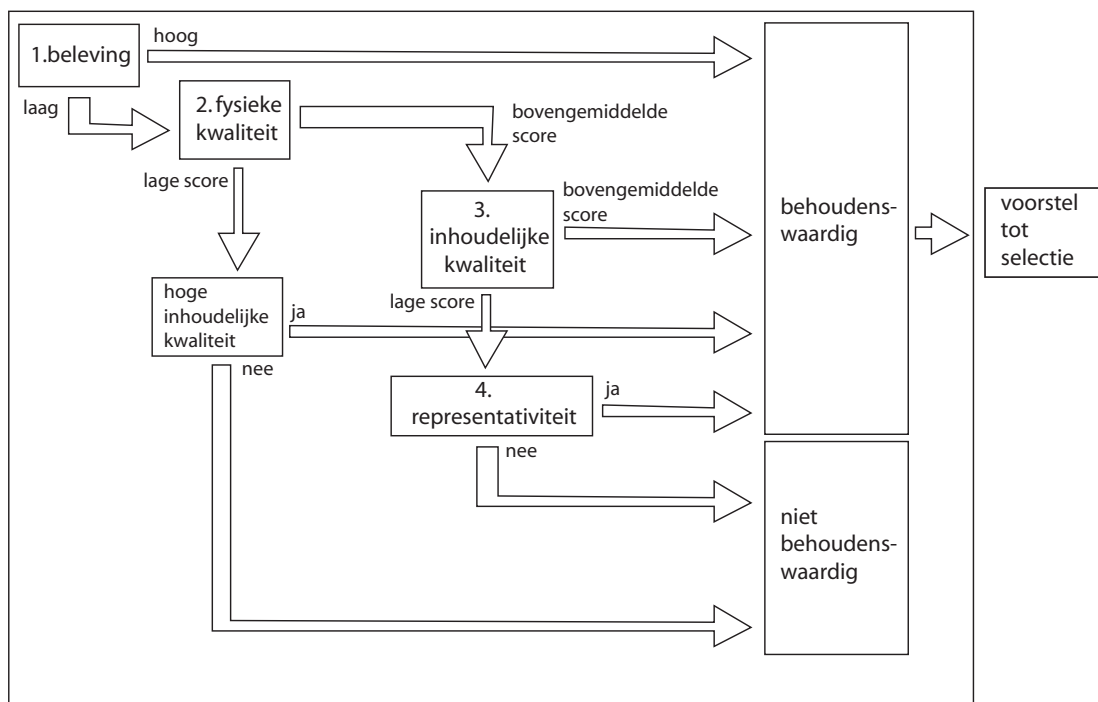
- ensemblewaarde: De ensemblewaarde is hoog, zowel voor de synchrone als diachrone context. In de directe omgeving zijn vergelijkbare vindplaatsen uit dezelfde perioden (Romeinse tijd, late middeleeuwen en nieuwe tijd) onderzocht. Bovendien is Slot Schagen, direct aan de overzijde van de Torenstraat, in 2004 archeologisch onderzocht (Van Benthem & Dijkstra 2004). De nu aangetroffen laatmiddeleeuwse (14^e-15^e eeuw) sloot of gracht kan bij deze vindplaats horen, wat op zich al voldoende is om van een hoge ensemblewaarde te spreken.

- representativiteit: Dit wordt alleen gewaardeerd met een keuze tussen behoudenswaardig of niet behoudenswaardig, als de som van de criteria van de inhoudelijke kwaliteit onvoldoende is. Mocht een terrein hoog scoren op het criterium 'representativiteit', dan dient een voorstel te worden gedaan tot selectie van de terreindelen waar dit criterium voor geldt.

In dit geval is het dus niet meer nodig om de onderzoekslocatie op basis van representativiteit te beoordelen.

Waardestelling:

Voor de vindplaats geldt het volgende: Er is, gezien het verband met Slot Schagen, sprake van herinneringswaarde en dus belevingswaarde. De fysieke kwaliteit is met zes punten hoog. De inhoudelijke kwaliteit scoort met acht punten ook hoog. Hierdoor wordt de vindplaats als behoudenswaardig gekwalificeerd.

Afbeelding 5: Het waarderingsproces schematisch weergegeven.

waarden	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	n.v.t.		
	herinneringswaarde	ja		
fysieke kwaliteit	gaafheid	3		
	conservering	3		
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid		2	
	informatiewaarde	3		
	ensemblewaarde	3		
	representativiteit	n.v.t.		

Afbeelding 6: De waarderings tabel met scores voor de onderzoekslocatie

8. Samenvatting en advies

Het inventariserend veldonderzoek had als doel het beantwoorden van de vraagstellingen die in het PvE waren opgesteld (Warning, 2009). Het proefsleuvenonderzoek heeft inzicht gegeven in de aanwezigheid, aard, datering, gaafheid en de conservering van archeologische resten binnen het plangebied. Aan de hand hiervan is de vindplaats gewaardeerd.

Tijdens het onderzoek zijn, ondanks het geringe blootgelegde areaal, bewoningssporen uit de Romeinse tijd, late middeleeuwen en de nieuwe tijd ontdekt. Uit de eerstgenoemde periode gaat het om een kuil en een akkerlaag. Een sloot of gracht kan in de middeleeuwen worden gedateerd. De nieuwe tijd is met name vertegenwoordigd door ophogingslagen, muurwerk en twee beer- of waterputten.

De vindplaats is als behoudenswaardig gewaardeerd en komt als zodanig in aanmerking voor behoud in situ, bijvoorbeeld door middel van ophoging van het terrein zodat het door de bodemverstorende activiteiten niet aangetast wordt. Indien behoud in situ niet mogelijk is, dient de vindplaats, conform het huidige beleid, ex situ behouden te worden door middel van een archeologische opgraving (AO).

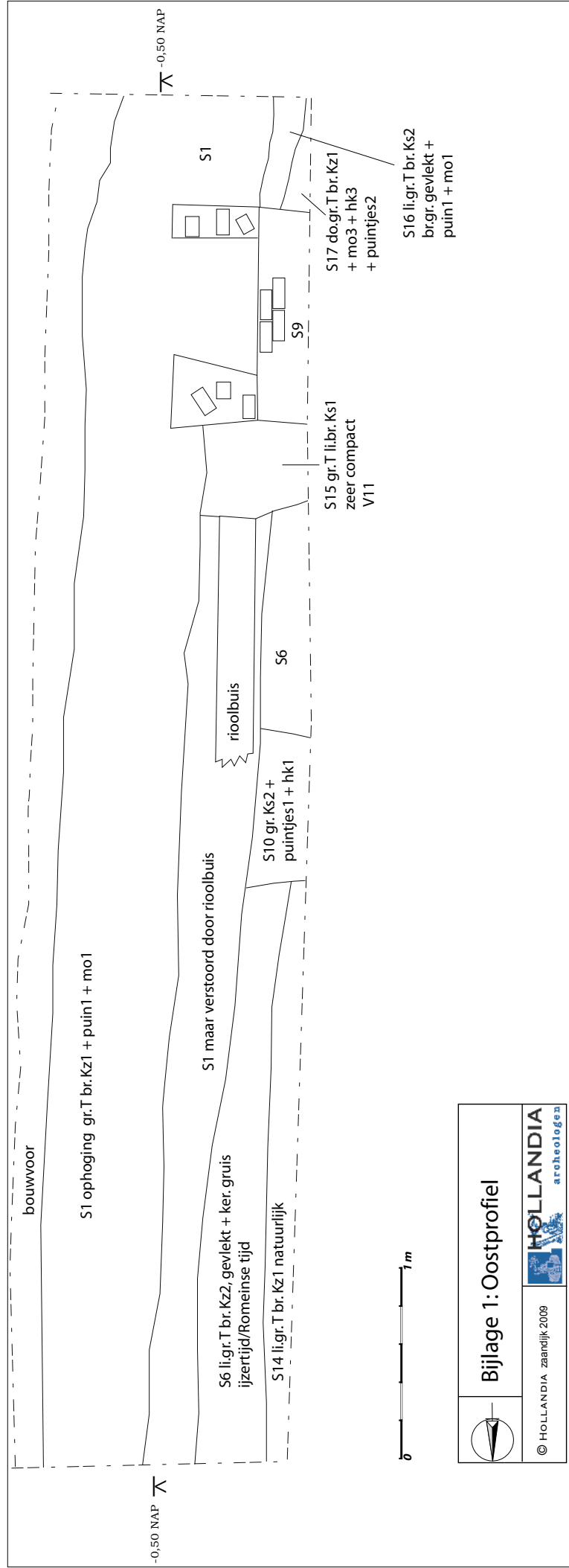
9. Literatuur

Bentham, A. van en J. Dijkstra, 2004. Schagen, Slot Schagen: Aanvullend Archeologisch Onderzoek en Archeologische Begeleiding. *ADC Rapport 198*, Bunschoten.

Diederik, F. & F. Timmer, 2002. *Slot Schagen. De geschiedenis van het 'huys' van de heren en vrouwen van Schagen*. Schagen.

Teekens, P.C., 2009. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek op 4 locaties te Schagen (Noord-Holland). *Archeologische rapporten Oranjewoud 2009/1*, Almere.

Warning S., 2009. *PvE 651, Plangebied Markt 18 Schagen, gemeente Schagen, 08-04-2009, conceptversie PvE-proefsleuven*. RAAP West-Nederland.

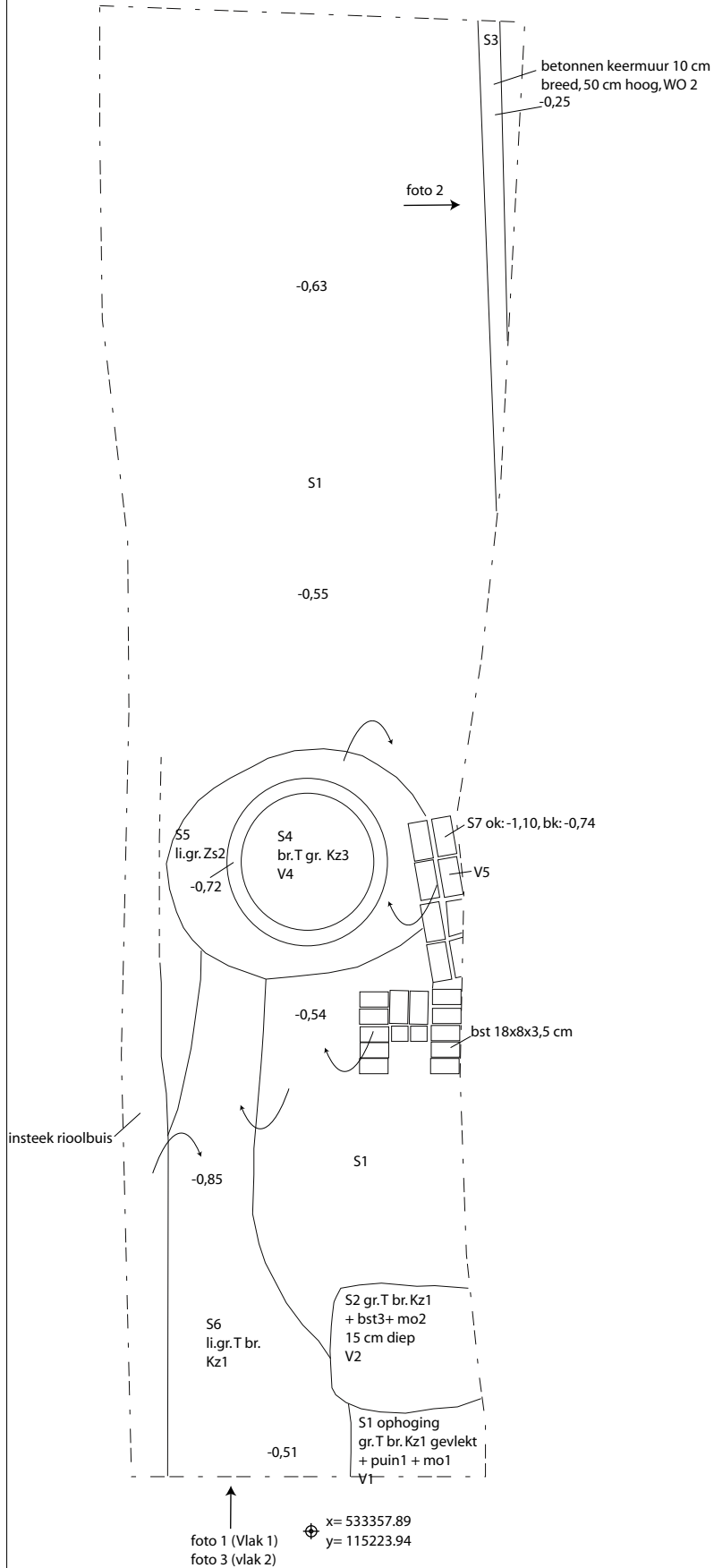
Bijlage 1: Oostprofiel

© HOLLANDIA zaandijk 2009

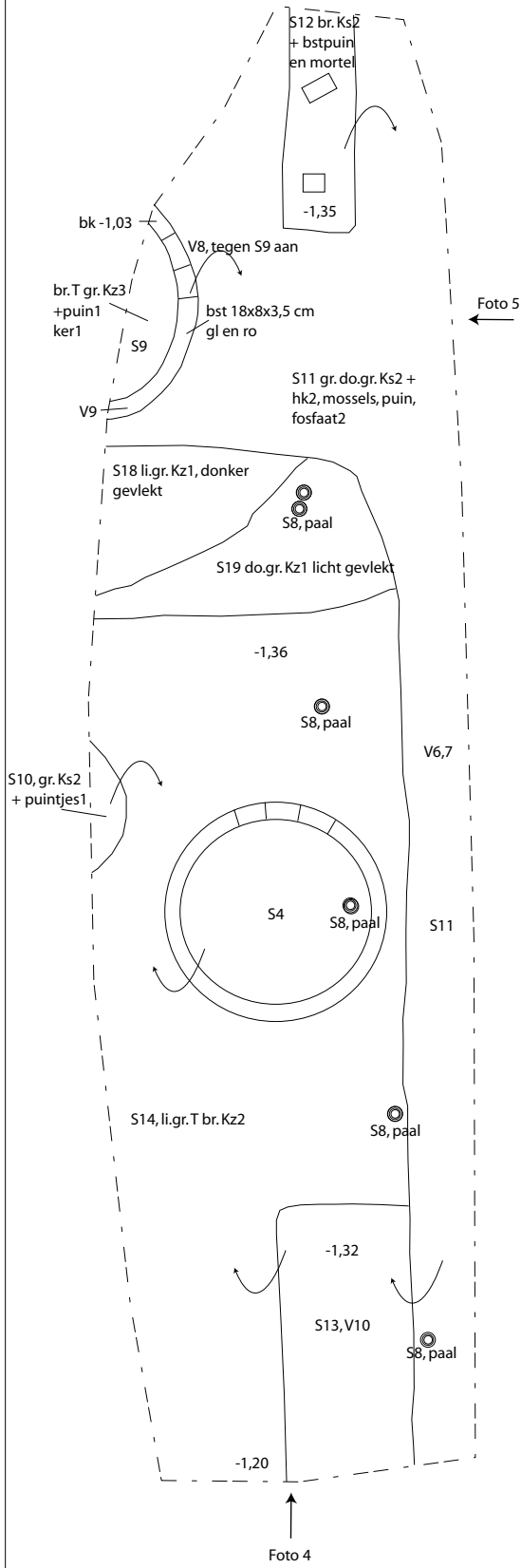
x= 533348.27
y= 115226.77

0 1 m

	Bijlage 2: Vlak 1 en 2
© HOLLANDIA zaandijk 2009	

⊕ x= 533348.27
y= 115226.77

0 1 m

	Bijlage 4: De werkput op de GBKN
© Hollandia zaandijk 2009	0 ————— 10m
	

Bijlage 5: Vondstenlijst

vondstnr	spoornr	materiaal	type	deel	diverse	datering	aantal
1 1		roodbakkend		rand	geglazuurd	14-15	1
1 1		kraakporselein		wand		17-18	1
2 2		rode baksteen			taps toelopend ...x9/6.5x3.5 cm harde kalkmortel	17-18	1
2 2		rode baksteen			taps toelopend 19x9/6x4 cm harde kalkmortel	17-18	1
3 4		gele baksteen			18x8x4 cm	17-18	1
3 4		rode baksteen			...x11x5 cm	17-18	1
4 4		roodbakkend		wand		17-18	1
4 4		steengoed		wand	Siegburg	15-16	1
4 4		roodbakkend		rand	buitenzijde beroet	17-18	1
4 4		bot	rund	bekken	snijsporen, <25%	-	1
5 7		gele baksteen			18x9x3.5	17-18	1
5 7		gele baksteen			18x8x3.5	17-18	1
6 11		bot	zoogdier	juвениel	1x rib, 15x losse onvergroeiende delen wervels	-	1 ind.
6 11		kogelpot		wand		14-15	1
7 11		roodbakkend		wand		14-15	2
7 11		roodbakkend	grape	bodem + wand	buitenzijde beroet, 2 fragmenten	14-15	1 ind.
8 11 (tegen S9)		witbakkend	bakpan	bodem + rand + wand	geel geglazuurd, buitenzijde beroet, 2 fragm.	17	1 ind.
8 11 (tegen S9)		witbakkend	korn	bodem	groen geglazuurd	17	1
8 11 (tegen S9)		roodbakkend		rand	geel geglazuurd	17	1
8 11 (tegen S9)		roodbakkend		wand		17-18	2
8 11 (tegen S9)		roodbakkend		rand		17-18	3
8 11 (tegen S9)		roodbakkend		wand		15-16	1
8 11 (tegen S9)		bot	varken	linker femur	prox. epifyse, onvergroeid, snijsporen, <25%	-	1
8 11 (tegen S9)		bot	m. zoogdier	indet	diatyse, snijsporen, hondenvraat, <25%	-	1
9 9		gele baksteen			18x8.5x3.5	17-18	1
10 13		handgevormd		wand	inheems-romeins	0-400 na Chr.	1
10 13		bot			verbrand bot, <25%	-	1
11 15		bot	m. zoogdier	bekken	jong dier, haksporen, <25%	-	1
11 15		roodbakkend	grape	bodem		15-16	1
11 15		roodbakkend		rand		15-16	1

Bijlage 6: Sporenlijst

Spoor	WP	Vlak	tek	definitie	datering	Beschrijving
1	1	1	1	lophoging	17e-18e eeuw	gr T br Kz1 + mo1, puin1, dwo
2	1	1	1	puinkuil	17e-18e eeuw	gr T br Kz1 + mo2, bst3
3	1	1	1	muur	20ste eeuw	betonnen muurtje, mogelijk keermuur uit WOII
4	1	2	1	waterput	17e-18e eeuw	vulling br T gr Kz3. Rode en gele baksteen. Maten 18 bij 9 bij 4,5 en 26 bij 11 bij 5 cm
5	1	2	1	insteek	17e-18e eeuw	Insteek spoor 4. ligr Zs2
6	1	2	2	laag	romeins	li gr T br K z1 brokjes h2 minuscuul ker inheems akkerlaag?
7	1	2	2	muurtje	17e-18e eeuw	gele bst
8	1	3	1	palenrij	17e-18e eeuw	ht paaltjes, rond, 6cm doorsnede
9	1	3	1	waterput	17e-18e eeuw	vooral gele bst, enkele rode, 18x8x3,5 vulling br Tgr Kz3 + puin1, +aw
10	1	3	1	kuil	17e-18e eeuw	gr Ks2 + puintjes1
11	1	3	1	sloot/gracht	14e-15e eeuw	gr-dogr Ks2 + hk2 mossels1 puin1 fosfaat1 (V8 ligt tegen S9 aan)
12	1	3	1	uitbraaksleuf	17e-18e eeuw?	br Ks2 + bstpuin en mortel
13	1	3	1	kuil	romeins	dbr Ks2 h2
14	1	3	1	natuurlijke laag		onder spoor 6, li gr T br Kz2
15	1	1	1	kuil	17e-18e eeuw	gr T lbr Ks1/2 + puintjes 1 hk1 aw
16	1	2	2	laag	17e-18e eeuw	li T br ks2 br gr gevlekt puin 1 mo1
17	1	2	2	laag	17e-18e eeuw	do gr T br kZ1 mo3 hk1 puintjes 2
18	1	3	2	zijkant sloot?	14e-15e eeuw	li.gr. Kz1 do.gr. gevlekt
19	1	3	2	zijkant sloot?	14e-15e eeuw	do.gr. Kz1 li.gr. gevlekt

Bijlage 7: Stappenplan archeologie

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RACM aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
 - o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervoltraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een ‘behoudenswaardige of beschermenswaardige’ vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

